

Zienswijzenverslag ontwerp omgevingsvisie “de vergezichten van Berg en Dal”

Inleiding

De ontwerp omgevingsvisie heeft vanaf 28 oktober 2024 gedurende zes weken ter inzage gelegen tot en met 8 december 2024. Er zijn binnen deze periode 37 zienswijzen ontvangen.

Vijf zienswijzen zijn, buiten de termijn, in januari 2025 ontvangen. Vanwege het verstrijken van de termijn en dat het een tweede zienswijze betreft met dezelfde strekking als eerder ingediend zijn deze zienswijzen buiten beschouwing gelaten.

Beantwoording

De 37 zienswijzen zijn hieronder van een reactie voorzien. Een aantal leidt tot verduidelijking, aanscherping of aanvulling van de visie. Dit is samengevat onder beantwoording van de reacties.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
1. Bewoners Cranenburgsestraat	1.1 Het plan van 500 woningen ten noorden van de Cranenburgsestraat (Lubbertse Akkers) is te grootschalig en roept veel vragen op. Wij willen dat er helder gecommuniceerd wordt over de stand van zaken. Gevraagd wordt hierover actief bewoners te informeren en duidelijkheid te geven over afstemming tussen verschillende projecten. 1.2 In de huidige situatie wordt de Cranenburgsestraat intensief gebruikt en ontbreekt een oversteekplaats. Bij de uitwerking van de plannen waarbij wij toename van verkeer verwachten moet niet alleen aandacht zijn voor ontsluiting van de nieuwe wijk maar ook de verkeersveiligheid van deze weg gewaarborgd zijn.	1.1 Vanuit het project Lubertse Akkers zal de participatie worden opgepakt. De omgeving wordt berokken in de planvorming. De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting of invulling van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. In H6 hebben we een nieuwe paragraaf toegevoegd waar een aantal uitgangspunten zijn opgenomen voor het thema bereikbaarheid en verkeersveiligheid bij nieuwe ontwikkelingen. 1.2 het thema bereikbaarheid en verkeersveiligheid (bij nieuwe ontwikkelingen) voegen we toe in H6 duurzaam verbonden, als nieuwe paragraaf en in afbeelding 29. Bij nieuwe ontwikkelingen onderzoeken we of de bestaande wegenstructuur past bij de capaciteit van de weg(en). Indien nodig worden maatregelen getroffen om

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
		de verkeerssituatie te verbeteren en de veiligheid te vergroten.
2. Bewoner Wylerbaan	2.1 Een ontsluiting van circa 500 woningen zal leiden tot een aanzienlijke toename van verkeer en overlast op de Wylerbaan. Verzocht wordt geen ontsluiting te creëren via de Wylerbaan en naar alternatieven te zoeken. Hierbij graag ook rekening houden met toerisme verkeer in de zomer. 2.2 In de omgevingsvisie is een potentieel recreatief gebied naast de Wylerbaan aangewezen als recreatieve hotspot. Vanwege verwachte overlast (geluid en verkeersdruk) wordt verzocht belangen bewoners mee te nemen en dit te heroverwegen. 2.3 Zorg bij realisatie van woningen in het gebied Lubertse Akkers, mocht hier toch voor gekozen worden, voor een zo goed mogelijke inpassing zoals een ruimte groenstrook en aanplant van hoge bomen.	2.1 De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. In H6 hebben we een nieuwe paragraaf toegevoegd waar een aantal uitgangspunten zijn opgenomen voor het thema bereikbaarheid en verkeersveiligheid bij nieuwe ontwikkelingen. 2.2 Omdat op dit moment geen initiatieven liggen voor nieuwe recreatieve hotspots en al ingezet wordt op kleinschalige recreatie die past bij natuur en landschap wordt voorgesteld het toevoegen van 2 recreatieve hotspots (4^e bullit paragraaf 4.4) uit de visie te halen.
3. Bewoners Cranenburgsestraat van 7 verschillende adressen	3.1 De omgevingsvisie leidt tot grote zorgen voor een gezonde leefomgeving. Het aantal vervoersbewegingen dat over de Cranenburgsestraat moet neemt hoe dan ook substantieel toe. De bestaande inrichting is op tal van punten niet berekend en niet ingericht voor al dit verkeer. Verzocht wordt de ontsluiting van Groesbeek serieus te heroverwegen en met een visie te komen die bijdraagt aan de leefbaarheid van de bewoners aan de Cranenburgsestraat. 3.2 Er ligt een kans om toezeggingen na te komen en de ontsluiting van Groesbeek aan te passen. Dit kan met behulp van een oostelijke randweg Hulsbroek – Wylerbaan/ Derdebaan. Hiermee	3.1 De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. In H6 hebben we een nieuwe paragraaf toegevoegd waar een aantal uitgangspunten zijn opgenomen voor het thema bereikbaarheid en verkeersveiligheid bij nieuwe ontwikkelingen. 3.2 als vervolgstap van de visie wordt een programma mobiliteit opgesteld. In dit programma wordt het

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	wordt een sterke fysieke verbinding gecreëerd met Nijmeegsebaan en Zevenheuvelenweg en daarmee met Nijmegen, die zo belangrijk is en blijft.	functioneren van de verkeersinfrastructuur en de bereikbaarheid van alle kernen onder de loep genomen. Kansen zoals aangegeven worden daarin nader onderzocht.
4. Projectontwikkelaar	De gemeente wil de watergang gelegen op perceel P210 Groesbeek aankopen en verbreden. In overleg met ambtenaren is een zienswijze ingediend om zo de percelen P 209 en 2010 opgenomen te krijgen in de omgevingsvisie voor toekomstige realisatie woningbouw. In december 2022 is hiervoor al een plan opgesteld. Verzocht wordt de locatie Groesbeek- De Horst als geplande grote woningbouwlocatie in de omgevingsvisie op te nemen. Voordelen van deze ontwikkeling zijn: - Logische afronding van de Horst; - Vanwege vraag naar woningen is het plan noodzakelijk; - De locatie is al genoemd in de structuurvisie van 2013; - Wandelpaden kunnen verbonden worden; - Bijdragen aan continuïteit van planontwikkeling in De Horst met het oog op nog te verrichten gemeentelijke investeringen, denk aan investeringen in nieuwbouw basisschool en in de sportverenigingen te De Horst. - Bijdragen op termijn aan een grotere levensvatbaarheid van De Horst met haar eigen voorzieningen, zoals het drukbezochte buurthuis, een actief verenigingsleven en bruisende evenementen als kermis en carnaval.	4.1 De gemeente wil een evenwichtige verdeling van woningbouwlocaties over de verschillende kernen. Voor de kern De Horst zijn een aantal kleine transformaties in beeld. De genoemde locatie is stedenbouwkundig een logische afronding van De Horst. Het op te stellen plan dient te voldoen aan de uitgangspunten opgenomen in deze visie. In de visie zal op de visie kaart een icoontje aan de westzijde van de Horst worden opgenomen voor beoogde woningbouwlocatie. De omgeving wordt bij uitwerking betrokken bij de planvorming. De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting of invulling van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. In H6 hebben we een nieuwe paragraaf toegevoegd waar een aantal uitgangspunten zijn opgenomen voor het thema bereikbaarheid en verkeersveiligheid bij nieuwe ontwikkelingen.
5. Bewoners Cranenburgsestraat	Idem als zienswijze 1.	Zie reactie bij zienswijze 1.
6. Cumela brancheorganisatie	Verzocht wordt het bestaansrecht van (lid)bedrijven in het buitengebied te erkennen en om qua omgevingswaarden inpassing	Een zo goed mogelijk bedrijfs- en vestigingsklimaat voor alle ondernemers staat bij de gemeente voorop. In paragraaf 4.2 van de visie zetten wij als gemeente de

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
voor groen, grond en infra	te geven aan de opgaven en ontwikkelingen welke voor de bedrijven relevant zijn inzake de fysieke leefomgeving. Verzocht wordt dat mogelijkheden gecreëerd worden om bestaande bedrijfslocaties te kunnen ontwikkelen, uit te breiden en nieuwvestiging in het buitengebied mogelijk te maken om zo uitvoering te kunnen geven aan de in de omgevingsvisie vermelde ambities. Door cumelabedrijven niet naar een industrieterrein te verplaatsen worden mogelijke hinderlijke situaties voorkomen. Verzocht wordt bij aanleg, verandering of onderhoud van alle ontsluitingswegen rekening te houden met het materieel van cumelabedrijven. Verzocht wordt om bij bedrijfslocaties van cumelabedrijven voldoende (buiten)opslagmogelijkheden toe te staan en dit expliciet te benoemen in de omgevingsvisie. Verzocht wordt om bij cumelabedrijven voldoende mogelijkheden te creëren om energie op te wekken en op te slaan en dit expliciet te benoemen in de visie.	boerenbedrijven centraal en creëren we ruimte voor deze ondernemers om van kansen en mogelijkheden gebruik te maken. Daar zullen we ook andere bedrijven benoemen (groen, grond en infra) die in het buitengebied aanwezig zijn, zoals cumelabedrijven. We benoemen dat ze huishouden in het buitengebied en een bijdrage kunnen leveren aan het realiseren van de doelen (o.a. kringloop, duurzaamheid, water, bodem etc.). Specifieke voorwaarden, zoals opslag, gaan we niet benoemen. Bij opstellen omgevingsplan zullen regels deze kansen en mogelijkheden concretiseren. Overleg met boerenbedrijven gaat daaraan vooraf.
7. Bewoners Cranenburgsestraat	Idem als zienswijze 3	Zie reactie bij zienswijze 3.
8. Dorpsraad Berg en Dal	8.1 In de zienswijze wordt Vanuit de Stichting Dorpsraad Berg en Dal de gemeente een aantal aspecten in overweging geven, zodat er geen onomkeerbare sloopactiviteiten en veranderingen zullen optreden. 8.2 In dit document wordt een verwijzing of inpassing van de in 2015 opgestelde nota Ruimtelijke kwaliteit gemeente Groesbeek Berg en Dal gemist. Met name het deel IV "Deelgebieden en niveaus", met voor elk gebied de waarden en kernkwaliteiten	8.1 In de omgevingsvisie worden geen gebieden of bouwwerken aangewezen die daarmee een beschermde status kunnen krijgen. We nemen de suggestie mee bij een actualisatie van de Nota Ruimtelijke Kwaliteit. 8.2 dat de gemeente beeldkwaliteitseisen kan opleggen bij (her)ontwikkelingen ontbreekt inderdaad in de visie. Deze mogelijkheid tot sturing zal benoemd worden op

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	8.3 De afgelopen jaren is in verschillende horecagelegenheden brand geweest. Met sloopverbod en herbouwplicht kan brand waarschijnlijk voorkomen worden. 8.4 De koude oorlog ontbreekt in de opsomming bij erfgoed op pagina 40. 8.5 Voorgesteld wordt de Watertorenweg, de Kastanjelaan en de Uilenputweg als bescherm gebied/dorpsgezicht aan te wijzen. Om dit als een organisch gegroeid geheel voor de toekomst te behouden. 8.6 Basisvoorzieningen als genoemd op pag.54 worden in de nabije toekomst volgens dit plan gecombineerd op het voormalig terrein van de RK-Kerk aan de Oude Kleefse Baan 123-a. Op pag.94 is dit grootschalige bouwproject nog niet met een blauw huisje aangegeven. 8.7 Er wordt geen of weinig aandacht gegeven aan bedrijvigheid, van bijvoorbeeld dakdekkers, hoveniers, aannemers-en installatiebedrijven. Die zijn NIET vervat in STOMP. Afbeelding 20 gaat bij 5 of beter P uit van privéauto's, nergens van bedrijfsauto's. Gewezen wordt op het WATERBOS-principe. 8.8 De kaart op pagina 96 bevat enkele onjuistheden of ontbrekende info. Het rode hart in Berg en Dal -noord (lees B&D-laag) staat hier abusievelijk. Dit hoort in het andere deel, ofwel Berg en Dal-zuid (of B&D hoog). Alle info uit de Nota ruimtelijke kwaliteit is niet aangegeven.	pagina 52 waar de voorwaarden voor sterke sociale en ruimtelijke samenhang waar woningbouwplannen een bijdrage aan leveren genoemd worden en in afbeelding 29 op pagina 93. 8.3 zie reactie onder 8.1 8.4 de koude oorlog voegen we toe als belangrijk historisch verhaal van Berg en Dal (pag. 42). Het thema 2^e wereldoorlog verbreden we naar "oorlog en vrijheid" waarmee ook een relatie wordt gelegd met het vrijheidsmuseum. 8.5 zie reactie onder 8.1. 8.6 De huidige op de kaart betreft woningbouw waarbij toevoeging van het aantal woningen 25 of meer bedraagt. Bij (her)ontwikkeling van de Kerk gaat het om 14 woningen. 8.7 STOMP gaat erom dat voorrang wordt gegeven aan investeringen in voet, fiets en ov. Auto blijft noodzakelijk voor sommige verplaatsingen, zeker ook als het gaat om bedrijven. Interessante uitwerking van de doelen zoals benoemd. 8.8 De genoemde informatie uit de nota ruimtelijke kwaliteit is te veel gedetailleerde informatie om op te nemen in de omgevingsvisie. Locatie rode hart (dorpshuis Kerstendal) passen we aan.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	8.9 De voorziene woningbouw in Ooij op het terrein van de vroegere steenfabriek ontbeert een blauw huisje. 8.10 Er is in het voorliggende ontwerp geen tot weinig bescherming van de historie van Berg en Dal, wat juist aantrekkelijk is voor het toerisme en de identiteit van elk dorp.	8.9 We voegen ontwikkeling op het Reomie terrein toe aan de kaart. 8.10 Historie en erfgoed wordt in het algemeen besproken in paragraaf 4.5. Het is nu niet de bedoeling om de historie per dorp te benoemen hier. Dat kan wel in de volgende fase bij dorpsprogramma's.
9. Bewoner Nijmegen	- Laat geen stroom slurpende technieken toe bij dorps-/ wijkuitvoeringsplannen. Zet niet in op bodembron/ geothermie/ wko voor water-water-warmtepomp, omdat die grondwatersystemen lek prikken. - Informeer eerlijk over de 2 soorten warmtepompen en focus op stroomzuinigste water-water-warmtepomp met stille PVT-zonpanelenbron. - (Boeren) stroom (laten) opslaan is zinloos; - Gevraagd wordt afspraak na te komen dat er een thema discussie volgt over warmtepompen en onnodige zonakkers; - Er wordt verwezen naar eerdere ingezonden zienswijzen bij ruimtelijke visie energie 2019 en warmtevisie 2022	De gemaakte opmerkingen gaan in op toepassing van technieken en keuzes die nog gemaakt moeten worden waarover de omgevingsvisie geen concrete uitspraken doet. Hierdoor hoeft de visie niet op genoemde onderwerpen aangevuld/ aangepast te worden. Bij de uitwerking van de doelstellingen rondom duurzaamheid (zoals het programma klimaatneutraal 2050) komen zij wellicht wel aan de orde.
10. Bewoners Cranenburgsestraat	Idem als zienswijze 3	Zie reactie bij zienswijze 3.
11. Bewoner Wylerbaan	11.1 Er wordt bezwaar gemaakt tegen plan om 500 woningen te bouwen aan de Cranenburgsestraat tussen Hotel en bungalowpark "De zeven heuvelen" en sportcomplex "Achilles '29". De impact op milieu en verkeersveiligheid zijn onvoldoende in overweging meegenomen. Een verkeersroute die uitkomt op de Wylerbaan zal de verkeersveiligheid verergeren op de nu al zo drukke straat.	11.1 De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting van de te ontwikkelen locatie. Voor genoemde onderwerpen (milieu en verkeersveiligheid) is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. In H6 hebben we een nieuwe paragraaf toegevoegd waar een aantal uitgangspunten zijn opgenomen voor het thema bereikbaarheid en verkeersveiligheid bij nieuwe ontwikkelingen.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	11.2 Indiener is bezorgd over het aanzicht van nieuw te bouwen woningen die vanaf de Wylerbaan en het hoger gelegen toeristisch wandelgebied Pieterpad en camping “Hoge Hof” tussen Kamp en Derdebaan duidelijk waarneembaar zullen zijn, en hiermee geen fraai uitzicht zullen vertonen.	11.2 Nieuwe plannen moeten zo goed mogelijk ruimtelijke ingepast worden. De omgevingsvisie biedt hier aanknopingspunten voor. Zie afbeelding 29 pagina 93 van de visie.
12. Bewoner Wylerbaan	12.1 Op pagina 39 staat: spreiden recreatieve routes die haaks staan op bestaande. Dit zorgt niet voor spreiding maar alleen maar voor meer recreatiedruk (die er voor bewoners is). Bewezen is dat aanleg van nieuwe wegen zorgt voor meer verkeer en niet voor spreiding. Dit geldt dus ook voor recreatieve routes. 12.2 Vergezichten worden tenietgedaan door struiken (die 5 tot 10 meter hoog worden) die zonnepanelenvelden omzomen. 12.3 Een nieuw te ontwikkelen recreatieve hotspot in het bekkengebied Groesbeek betekent dat witte caravans, campers en/of bouwwerken het uitzicht (vergezicht) verder zullen bederven en leiden tot meer verkeersdruk. 12.4 Aansluiting van de woonlocatie Luberste akkers op de Wylerbaan is onwenselijk: - Hiermee wordt landschap met iconische vergezichten doorsneden en verrommelen en versnipperen zoals al gedaan is door rood voor rood-bouwwerken. - Nog meer ongewenste verkeersdruk en verkeerslawaaï op de Wylerbaan voor bewoners.	12.1 Het is niet gezegd dat meer wandelpaden leidt tot meer wandelaars. Het idee is erg drukke routes te ontlasten door alternatieve fraaie routes te bieden. 12.2 Daar waar zonnevelden worden aangelegd wordt gekeken naar de juiste balans tussen inpassing en natuurlijke uitstraling. Dit zoeken naar balans betekent dat niet één belang voorop kan staan en dus een compromis gevonden moet worden. Bij aanleg zonnevelden betekent dat het wegnemen van zicht op zonnevelden struiken aangelegd kunnen worden. De unieke vergezichten gelden vooral op hoger gelegen locaties (stuwwal, dijk, heuvels) en dan zijn deze struiken niet belemmerend voor het zicht. 12.3 Omdat op dit moment geen initiatieven liggen voor nieuwe recreatieve hotspots en al ingezet wordt op kleinschalige recreatie die past bij natuur en landschap wordt voorgesteld het toevoegen van 2 recreatieve hotspots (4^e bullit paragraaf 4.4) uit de visie te halen. 12.4 Nieuwe plannen moet zo goed mogelijk ruimtelijke ingepast worden. De omgevingsvisie biedt hier aanknopingspunten voor. Zie afbeelding 29 pagina 93 van de visie.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
		De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. In H6 hebben we een nieuwe paragraaf toegevoegd waar een aantal uitgangspunten zijn opgenomen voor het thema bereikbaarheid en verkeersveiligheid bij nieuwe ontwikkelingen.
13. Bewoner Wylerbaan	Voor een goede landschappelijke inpassing en het bestaande karakter daarvan zoveel mogelijk te behouden dient het plan zo ontworpen te worden dat vanaf de Wylerbaan niets te zien is (dus op ruimte afstand van de top van de heuvel). Al met al zouden veel minder woningen gebouwd moeten worden dan de 500 die zijn gepland, maximaal 200. Aansluiting op de Wylerbaan is absoluut niet gewenst. Dit past niet in het landschap en is van negatieve invloed op de verkeersveiligheid. Door toename geluidoverlast en luchtvervuiling komt dit de leefbaarheid en welzijn van bewoners Wylerbaan niet ten goede.	Nieuwe plannen moet zo goed mogelijk ruimtelijke ingepast worden. De omgevingsvisie biedt hier aanknopingspunten voor. Zie afbeelding 29 pagina 93 van de visie. De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. In H6 hebben we een nieuwe paragraaf toegevoegd waar een aantal uitgangspunten zijn opgenomen voor het thema bereikbaarheid en verkeersveiligheid bij nieuwe ontwikkelingen.
14. Bewoner Wylerbaan	Samenvattend kan worden gesteld dat de Lubertse Akkers: - minder massaal dient te zijn, maximaal 200 woningen; - landschappelijk ingepast dient te worden (ruim omgeven door groen/bos); - niet zichtbaar is vanaf de Wylerbaan; - niet ontsloten wordt via de Wylerbaan (ook niet voor langzaam verkeer);	Zie de reactie bij zienswijze 1. Nieuwe plannen moet zo goed mogelijk ruimtelijke ingepast worden. De omgevingsvisie biedt hier aanknopingspunten voor. Zie afbeelding 29 pagina 93 van de visie.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	- wordt ontwikkeld op basis van de Kaderrichtlijn Water (bodem en water sturend).	De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. Bij uitwerking van plannen wordt rekening gehouden met geldende wet- en regelgeving.
15. Bewoners Cranenburgsestraat	Idem als zienswijze 1.	
16. Bewoners Wylerbaan	Het plan Lubertse Akkers is niet realistisch, zo veel huizen bouwen staat niet in verhouding tot de omgeving. Ontsluiting van het gebied kan niet door het achterliggende groene boeren gebied gerealiseerd worden. Dat zou een enorme aantasting en schade brengen aan de natuur in dit gebied. Groen en beschermde vogels moeten beschermd worden, zoals: Patrijzen, Heggemussen, Kievieten, Groenlingen, Fazanten, Veldleeuweriken, Sperwer maar ook roofdieren zoals Dassen.	Nieuwe plannen moet zo goed mogelijk ruimtelijke ingepast worden. De omgevingsvisie biedt hier aanknopingspunten voor. Zie afbeelding 29 pagina 93 van de visie. Aan het overzicht van aandachtspunten (figuur 29) en voorwaarden voegen we toe dat flora en fauna beschermd wordt.
17. Bewoners Cranenburgsestraat	Idem als zienswijze 1.	
18. Bewoner Wylerbaan	Voorstander van minder woningen en geen ontsluiting via de Wylerbaan. De Wylerbaan wordt nog drukker en gevaarlijker, die nu al heel gevaarlijk is met hard rijden en heel veel verkeer. Realiseer in de nieuwe wijk een hoge groenstrook en geen hoogbouw.	De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. Nieuwe plannen moet zo goed mogelijk ruimtelijke ingepast worden. De omgevingsvisie biedt hier aanknopingspunten voor. Zie afbeelding 29 pagina 93 van de visie.
19. Bewoners Heiland	19.1 Gemeente wordt verzocht contact op te nemen met de provincie en burgerinitiatief tegenwind Reichswald om zo plannen voor windturbines in het Reichswald tegen te houden.	19.1 De gemeenteraad heeft op 7 november 2024 een motie aangenomen, waarbij het college wordt verzocht om te onderzoeken welke rechtsmiddelen de gemeente

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	19.2 Bewoners maken zich zorgen over de toekomstige ontsluiting van de nieuwe wijk Lubertse Akkers. De Cranenburgsestraat is nu al met pieken een drukke straat. Wanneer er in de wijk voldoende voorzieningen zijn, zal er minder behoefte zijn om buiten de wijk hiervan gebruik te maken met als gevolg een lagere belasting van het bestaande wegennet. 19.3 Breedeweg is een geschikte dorpskern om voor een dorpsprogramma in aanmerking te komen. Elke ondersteuning van de gemeente is daarbij welkom.	heeft om tegen het bouwplan van windmolens in het Reichswald in te zetten. Daarbij heeft de raad ook gevraagd om in de betreffende casus samen te werken met andere (grens)gemeenten. Op het moment van dit schrijven heeft het college de motie van de gemeenteraad overgenomen. Daarbij heeft de gemeente contact gelegd met gemeenten Gennep en Mook & Middelaar en met burgerinitiatief Gegenwind. Er is met diverse partijen, waaronder Gegenwind en buurgemeenten, een 'taskforce' opgericht met als doel om kennis tussen de partijen uit te wisselen. Ook de provincie is benaderd. 19.2 De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. 19.3 Breedeweg maakt gebruik van een dorpsagenda. Dit biedt wellicht mogelijkheden voor het opstellen van een dorpsprogramma. Vanuit aanpak dorpsagenda's gaan wij hierover in gesprek.
20. Bewoner Plataanstraat	20.1 Gevraagd wordt om een concrete agenda voor verdere uitwerking in omgevingsprogramma's en hierbij toch gebiedsgesprekken een expliciete rol te geven in de omgevingsvisie. 20.2 Blijf investeren in voorzieningenniveau ondanks nabijheid van Nijmegen. Beek vervult een belangrijke rol en moet blijven functioneren als een volwaardig dorpscentrum met een breed aanbod aan voorzieningen.	20.1 In de visie staat in paragraaf 8.1 aangegeven op welke wijze de gemeente invulling wil geven aan het instrument programma's. Met welke programma's wordt gestart is aangegeven. De gebiedsgesprekken vinden plaats bij het opstellen van deze programma's. 20.2 de gemeente onderschrijft dit en zet dit ook centraal in haar visie in hoofdstuk 5. De dorpen als basis.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	20.3 Ondanks dat STOMP principe als uitgangspunt wordt genomen ontbreekt een expliciete focus op de rol van de voetganger in de visie. Door de bewoner worden verschillende voorbeelden aangedragen hoe hiermee omgegaan kan worden. 20.4 Een visie op het aspect deelvervoer ontbreekt, dit maakt onderdeel uit van het STOMP principe en hoort ook thuis in het hoofdstuk duurzaam verbonden. 20.5 Graag concrete maatregelen opnemen verbeteren watersysteem. Welke plannen liggen er klaar om de grondwaterproblematiek te verhelpen en hoe kan afwatering in de dorpen worden verbeterd?	20.3 als vervolgstap van de visie wordt een programma mobiliteit opgesteld. Hierin komt de voetganger ook expliciet aan bod. Het idee van de walkability tool wordt daarin meegenomen. 20.4 deelvervoer wordt in het STOMP principe geschaard onder mobiliteit als service. Hier moet de gemeente inderdaad nog beleid voor opstellen. Dit nemen we mee bij het programma mobiliteit. 20.5 de maatregelen staan in 7.1 genoemd in de vorm van principes en op blz. 82 zijn diverse concrete maatregelen benoemd. Dit maken we bij verdere uitwerking in programma's concreet. Het programma attentiekaart water biedt ons inzicht waar welke maatregel nodig is en waar keuzes in prioritering gemaakt moeten worden.
21. Thornse Molen, Stichting Kekerdome molen de Duffelt en Stichting de Zuidmolen	Aandacht voor de omgevingen van de molens, naast het feit dat deze nodig zijn voor het functioneren van de molens, zowel wat betreft de windvang enerzijds, als wat betreft het (historische) zicht op de molens anderzijds, ontbreekt volledig in deze omgevingsvisie. De molenbiotoop cirkels van 400 meter moeten worden ingetekend. De drie molens maken een wezenlijk onderdeel uit van de iconische uit- en vergezichten. 21.2 In de kern van de visie wordt benoeming van het erfgoed en de zorg daarvoor gemist. 21.3 Welke instrumenten wil de gemeente gaan gebruiken om doorzichten en uitzichten te beschermen? Dit is nu weinig concreet verwoord.	21.1 de molens nemen we op in de visie waarbij het historische belang benoemd wordt maar ook de molenbiotoop en windvang. De molenbiotoop is overigens al wel al geregeld in het geldende omgevingsplan (voorheen bestemmingsplan). 21.2 In paragraaf 4.5 erfgoed als inspiratiebron wordt ingegaan op de nut- en noodzaak van behoud erfgoed. Op pagina 40 passen we de zin "Als gemeente willen we zoveel mogelijk samen met de samenleving werken aan het zichtbaar en beleefbaar maken van ons erfgoed. "aan naar: "Als gemeente willen we zoveel mogelijk samen

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	21.4 De drie molens zouden genoemd moeten worden bij de belangrijkste historische verhalen van Berg en Dal.	met de samenleving zorgen voor en werken aan het zichtbaar en beleefbaar maken van ons erfgoed.” 21.3 in hoofdstuk 8 wordt ingegaan op het instrumentarium dat de gemeente kan inzetten voor verwezenlijken doelen uit de visie. Uiteindelijk zal bescherming van doorzichten en uitzichten plaatsvinden in een omgevingsplan dat de regels bevat waar nieuwe ontwikkelingen aan moeten voldoen. 21.5 de molens nemen we op in de visie waarbij het historische belang benoemd wordt maar ook de molenbiotoop en windvang.
22. Stichting Monument en Landschap Berg en Dal	22.1 De visie is te abstract en mist uitwerking die recht doet aan de unieke kwaliteiten van de gemeente. Op de visie kaart zijn locaties zoals de Bouwkamp, Kleverbergh en Reomie niet te onderscheiden. Hierdoor is niet te beoordelen of landschappelijke inpassing gewaarborgd is. Het schaalniveau van de visie is te weinig concreet om uitspraak te doen over toekomstige bouwlocaties. 22.2 Verschillende deelgebieden worden genoemd (landgoederenzone, Dekkerswald, gebied rondom de Bruuk, stuwwal etc.) waarvan een uitwerking gemist wordt. 22.3 Gepleit wordt voor een nee, tenzij benadering voor gebieden buiten de bebouwde kom en een ja, mits-benadering voor gebieden binnen de bebouwde kom. 22.4 Over eerdere visies was de stichting meer tevreden en vragen om die reden om een expliciete vergelijking met die documenten en een duidelijke verantwoording waarom bepaalde elementen niet meer zijn opgenomen.	22.1 De keuze voor een visie met deze mate van detail is ontstaan vanuit de wens dat zij lang mee kan gaan. Zij sluit aan bij de behoefte van de gemeenteraad. Bij uitwerking in (gebieds)programma's kan verder op detail worden ingegaan zoals toekomstige bouwlocaties indien nodig. Nieuwe plannen moeten zo goed mogelijk ruimtelijke ingepast worden. De omgevingsvisie biedt hier al wel aanknopingspunten voor. Zie afbeelding 29 pagina 93 van de visie. 22.2 het bestaande LOP (Landschap Ontwikkeling Plan) loopt in 2025 af en zal worden geactualiseerd. In paragraaf 8.2 zal het LOP als op te stellen programma genoemd worden. In dit LOP kan een nadere verbijzondering van deelgebieden en hun natuur en landschappelijke kwaliteiten gemaakt worden.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	22.5 Voorgesteld wordt de 3-30-300 regel toe te passen voor openbaar groen, zonder de bestaande natuur mee te nemen. Zo wordt recht gedaan aan groenvoorziening in woongebieden. 22.6 Hoe wordt de randvoorwaarde: <i>Bebouwing kan alleen als het een toevoeging is aan de ruimtelijke kwaliteit en beleving van het uitzicht</i>” gewaarborgd? 22.7 In de visie staat: <i>We onderscheiden in ieder geval de volgende verhalen die we willen behouden en beter beleefbaar maken: Katholiek centrum van Nederland</i>. De geopperde centrumfunctie is niet aanwezig of zelfs aanwijsbaar. 22.8 In de visie staat: <i>We merken soms dat bebouwing en functies aanwezig zijn op plekken die daar vanuit de bodem en/of het watersysteem niet geschikt voor zijn. Dat willen we in de toekomst zoveel mogelijk voorkomen</i>. Gevraagd wordt hier explicieter in te zijn door te stellen: ‘dat zal bij nieuwe ontwikkelingen niet meer voorkomen’. 22.9 In de visie staat: <i>Het doel van de gemeente is om bij voorkeur in 2040 en uiterlijk 2050 klimaatneutraal te zijn</i>. En elders: <i>Klimaatneutraal: we willen in 2040 klimaatneutraal zijn</i>. Hanteer klare taal zonder voorbehouden en wees eenduidig. 22.10 In de visie staat: <i>Voor de toekomst van het buitengebied hebben we de volgende doelen: Het spreiden van recreatievoorzieningen en elders: Het spreiden van recreatiedruk door meer mogelijkheden voor nieuwe recreatieve hotspots in relatief rustige gebieden en behoud (en vitaliseren) van bestaande recreatieve hotspots in nu al drukke gebieden</i>. De gemeente gaat hierbij uit van uitbreiding van recreatie, maar gaat voorbij aan de effecten als bereikbaarheid en toegankelijkheid. De stichting pleit	22.3 Deze principes bieden onvoldoende antwoord op de opgaven die er liggen. Ook in het buitengebied kan een (noodzakelijke) ontwikkeling plaats vinden, als het maar aan voorwaarden zoals weergegeven in figuur 29 pagina 93 voldoet. 22.4 de visie is tot stand gekomen op basis van een uitgebreid doorlopen proces en behandelt actuele vraagstukken. In de fases startnotitie en koersdocument is het kader van de visie die voorligt ontstaan. Bij uitwerking in programma’s zal daar waar nodig een vergelijking gemaakt worden welke (beleid)regels en uitgangspunten aangepast worden. 22.5 in paragraaf 5.4 <i>Aangename groene openbare ruimte</i> staat datzelfde principe genoemd. 22.6 Bij het opstellen van ruimtelijke plannen (stedenbouwkundigplan, programma of omgevingsplan) wordt deze randvoorwaarde geconcretiseerd in dat desbetreffende plan. Op die manier worden ruimtelijke kwaliteitseisen vastgelegd. 22.7 de tekst in de visie wordt aangepast naar: “religie en devotie”. 22.8 inzet van de gemeente is dat we dergelijke situaties willen voorkomen. De tekst wordt daarom aangepast in: “dat willen we in de toekomst voorkomen”. 22.9 de tekst sluit aan bij de doelstelling van de raad.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	voor een standstill principe waarin groei niet vanzelfsprekend is, conform een gestuurde planologische ontwikkeling.	22.10 Omdat op dit moment geen initiatieven liggen voor nieuwe recreatieve hotspots en al ingezet wordt op kleinschalige recreatie die past bij natuur en landschap wordt voorgesteld het toevoegen van 2 recreatieve hotspots (4 ^e bullit paragraaf 4.4) uit de visie te halen.
23. Bewoner Schoolstraat	23.1 Recreatiedruk wordt in de visie als een gegeven gezien in plaats van een probleem waar de gemeente iets aan kan doen, bijvoorbeeld met behulp van een ontmoedigingsbeleid. De oplossing spreiding is niet vanzelfsprekend terwijl dit wel zo gepresenteerd wordt. Met behulp van een aantal voorbeelden uit de praktijk worden mogelijkheden van keuzes waar wel en niet (intensief) gerecreëerd kan worden, voorgedragen.	23.1 In de visie worden de negatieve gevolgen van recreatiedruk benoemt waar de gemeente iets aan wil doen. We hebben echter ook oog voor de goede kanten ervan, namelijk ontspanning voor mensen (mentale gezondheid) en kansen voor ondernemers (lokale economie). Uitgangspunt is de balans: wel ruimte voor recreatie maar in balans met omgeving. Daar stuurt deze visie op. De visie is: alleen kleinschalige en “rustige” recreatie toestaan die past bij omgeving en spreiden van routes zodat de druk op bepaalde plekken afneemt.
24. Deelnemers Wylerberg overleg	24.1 De sturingsfilosofie genoemd in de visie is kortweg samengevat 'de omgevingsvisie geeft aan wat de gemeente wil en doet en is een uitnodiging aan de burgers zich te laten inspireren en mee te doen'. Dit is vrijblijvend en schiet volstrekt tekort. De ervaringen uit het verleden en de urgenties van nu en de komende jaren vragen om veel meer. Wij stellen voor dat u, ook met ons, werkt aan een sturingsfilosofie en een governance structuur waarin overheden, bedrijfsleven, ngo's, boeren en burgers samenwerken om natuur en landschap centraal te stellen. 24.2 De natuurlijke waarde dient als eerste gewaarborgd en hersteld te worden, en daarvoor achten wij breed maatschappelijk commitment, aanpassing van eenieder en veel inzet hard nodig. Noodzakelijk is dat de gemeente daarbij de rol van regisseur op zich neemt, zeker ook in het buitengebied.	24.1 Als onderdeel van de sturingsfilosofie voegen we samenwerking met partners toe. Dat doen we in hoofdstuk 2 en we voegen in hoofdstuk 8 een extra paragraaf toe over de nauwe samenwerking, als middel om uitwerking te geven aan de visie. De gemeente gaat graag het gesprek aan en de samenwerking met de deelnemers van het Wylerberg overleg. Daar waar nodig scherpen we de visie de komende jaren aan. 24.2 het bestaande LOP (Landschap Ontwikkeling Plan) loopt in 2025 af. In paragraaf 8.1 zal het LOP als op te stellen programma genoemd worden. In dit LOP kan een

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	24.3 Het pleidooi is Berg en Dal haar sturingsgedachte en -structuur met buurgemeentes en andere overheden deelt en uitvoert. Zij maakt deel uit van Nationaal Landschap Gelderse Poort, Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, en haar natuur en landschap vormen een eenheid met belangrijke natuur- en landschappen in Limburg en in Kreis Kleve. Neem dit in de Omgevingsvisie op als ambitie en actie. Samenwerken en gezamenlijke aanpak zijn onontbeerlijk, kortweg: Berg en Dal is geen eiland.	nadere verbijzondering van deelgebieden en hun natuur en landschappelijke kwaliteiten gemaakt worden. 24.3 Zie antwoord 24.1.
25. Bewoners Cranenburgsestraat	Idem als zienswijze 1.	Zie reactie bij zienswijze 1.
26. Bewoners Wylerbaan	Bouw van 500 woningen op de Lubertse Akkers is niet in proportie ook hoogbouw past niet in deze omgeving. Bewoners van de Cranenburgsestraat willen graag ontsluiting van de nieuwe wijk naar de Wylerbaan. Dit is een te grote belasting voor omwonenden en de natuur. Beter is de al bestaande wegen beter in te richten om de omliggende natuur te ontzien en te beschermen.	Nieuwe plannen moet zo goed mogelijk ruimtelijke ingepast worden. De omgevingsvisie biedt hier aanknopingspunten voor. Zie afbeelding 29 pagina 93 van de visie. De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. In H6 hebben we een nieuwe paragraaf toegevoegd waar een aantal uitgangspunten zijn opgenomen voor het thema bereikbaarheid en verkeersveiligheid bij nieuwe ontwikkelingen.
27. Bewoners Wylerbaan (2 adressen)	Op een informatiebijeenkomst is gesproken over een ontsluiting van de nieuwe wijk Lubertse Akkers via de Wylerbaan. Hier is bezwaar tegen. De Wylerbaan wordt door veel kwetsbare verkeersdeelnemers gebruikt (scholieren en sportievelingen).	Op de inloopavond in december in Groesbeek kwamen meerdere bezoekers met vragen rondom het project Lubertse Akkers. Op die avond is geen informatie gedeeld over ontsluiting van dit nieuwe plan. De omgevingsvisie doet ook geen uitspraken over

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	Met het doortrekken van een rondweg naar de Wylerbaan wordt de situatie nog onveiliger. Zoals op het kruispunt bij de Derdebaan. Bewoners van de Wylerbaan zullen overlast ondervinden door het optrekken, afremmen, filevorming en koplampen.	noodzakelijke ontsluiting van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project.
28. Bewonerscomité Groenlanden	28.1 De buurtschappen Groenlanden/ Tiengeboden en Bisonbaai ontbreken in de visie. Verzoek is deze twee toe te voegen aan de wel genoemde buurtschappen en actief te betrekken bij beleidsontwikkeling. De buurtschappen willen graag een aantal concrete doelstellingen uit de visie realiseren. 28.2 Voor buurtschap Bisonbaai kan café-restaurant Oortjeshekken een ontmoetingspunt worden. Wellicht kan de gemeente dit ondersteunen. 28.3 Op p. 60 worden doelstellingen voor duurzame energie voor de buurtschappen Erlecom, Grafwegen, Persingen en Dekkerswald geformuleerd. Een aantal daarvan kan wellicht ook gelden voor de buurtschappen Groenlanden/Tiengeboden en Bisonbaai. Genoemd worden: kleinschalig zonneveld, waterkracht, erfmolens, gebruik omgevingswarmte, bio-energie. Koppeling van deze doelstellingen aan onze buurtschappen nadrukkelijk moet worden onderzocht en dat de uitkomsten van dit onderzoek specifiek in de Omgevingsvisie moeten worden meegenomen. 28.4 De in de visie genoemde vraagstukken en doelen rondom verkeer en recreatie hebben uiteraard direct betrekking op de buurtschappen. Het lijkt het comité dan ook vanzelfsprekend dat de Omgevingsvisie zich over de gevolgen voor die buurtschappen moet uitspreken en oog moet hebben voor de behoeften en meningen in die buurtschappen. Dat dit in het ontwerp niet is gebeurd, wordt als een serieuze omissie gezien.	28.1 de buurtschappen worden toegevoegd aan de visie. 28.2 de gemeente gaat graag in overleg met de bewoners van buurtschap Bisonbaai om de wensen en ideeën over ondersteuning te horen. 28.3 de buurtschappen worden toegevoegd aan de visie. 28.4 gedurende het gehele proces is gelegenheid geweest voor iedereen om zich te melden en mee te doen met de inloopbijeenkomsten, enquête en de zogeheten omgevingstour. Dat dit tot op heden nog niet tot contact heeft geleid is jammer maar zetten we graag recht na vaststelling van de visie. 28.5 in het raadsvoorstel VB/Raad/21/01154 is aangegeven. <i>“Binnen onze gemeente hebben wij geen beleid als het gaat om de stiltegebieden en de stiltebeleidsgebieden. Mogelijk biedt de omgevingsvisie die wij als gemeente in de komende twee jaren gaan opstellen een mogelijkheid tot het vormen van eigen beleid op stilte.”</i> In paragraaf 7.3 is de doelstelling opgenomen om komende jaren actiever beleid op te stellen. Tot dat nieuwe beleid er is houden we de huidige milieuregels en normen aan die gelden.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	28.5 In het raadsvoorstel aanpak overlast motoren uit 2021 was opgenomen dat de gemeente de mogelijkheid zag om in de (toen nog toekomstige) Omgevingsvisie expliciet beleid op te nemen op het gebied van stilte en ter voorkoming van geluidsoverlast voor bewoners en bezoekers van het provinciale stiltegebied Ooijpolder. Dit omdat het provinciale stiltebeleid zich uitsluitend richt op schade aan flora en fauna. Echter, dit gemeentelijk voornemen is de ontwerp Omgevingsvisie niet tot uitvoering gebracht. We zien ook dit als een serieuze omissie en verzoeken uw college om die op te lossen.	Aan de tekst wordt toegevoegd dat we voldoende stilte belangrijk vinden. Niet alleen is dit voor de natuur van belang maar ook voor onze inwoners. In onze gemeente leidt met name verkeer tot geluidsoverlast. In de uitwerking van deze visie kijken we naar maatregelen om de overlast van verkeer te verminderen.
29. Van Kesteren	29.1 Er is in Groesbeek met de beoogde uitgangspunten meer ruimte nodig voor het industrieterrein dan nu gepland. Minimaal het gebied tussen de Ren en Bezembinder zou hiervoor aangewezen moeten worden. 29.2 Met de groei van het aantal woningen in het noordoosten van Groesbeek is het reëel dat in dat gebied gelijktijdig een goed opgezette ontsluitingsweg (Hulsbroek/Wylerbaan) gerealiseerd wordt, die via de Derdebaan ook gelijk aansluit op Zevenheuvelenweg en Nijmeegsebaan. Er is geen visie ontwikkeld voor de ontsluiting naar A73/A77. Op dit punt ziet van Kesteren graag een heroverweging en verdere uitwerking.	29.1 conform de bestaande structuurvisie Groesbeek zal Hulsbeek fase 2 als te ontwikkelen bedrijventerrein locatie opgenomen worden. Hierbij wordt ook gezocht naar inpassing van woonwagendplaatsen waarover al eerder gecommuniceerd is naar omwonenden en de gemeenteraad. 29.2 als vervolgstap van de visie wordt een programma mobiliteit opgesteld. In dit programma wordt het functioneren van de verkeersinfrastructuur en de bereikbaarheid van alle kernen onder de loep genomen. Kansen zoals aangegeven worden daarin nader onderzocht.
30. Bewoner Wylerbaan	- Geen, sowieso minder woningen (alleen grondgebonden/ geen hoogbouw) - Geen woningen “op de top” niet zichtbaar vanaf Wylerbaan. - Een ruimte groenstrook/ hoge bomen rondom een nieuwe wijk. - Geen ontsluiting richting Wylerbaan vanwege toename overlast bewoners en schade aan landschap en omgeving. Er is nu al te veel en te snel verkeer op de Wylerbaan, Kamp, Siep en Derdebaan.	Zie reactie bij zienswijze 1.
31. Werkgroep milieubeheer	31.1 Na het lezen van de visie is de conclusie dat het niet gelukt is om met de visie antwoorden te geven op de ruimtelijke opgaven van vandaag en morgen. Er worden kansen gemist:	31.1 in hoofdstuk 2 wordt uitleg gegeven aan de sturingsfilosofie. Afbeelding 4 geeft schematisch aan hoe de gemeente aan de slag gaat met de visie. Met een

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	- De urgentie van de huidige biodiversiteitscrisis lijkt niet onderkend te worden. - Natuur zou de leidraad van het handelen moeten zijn, maar wordt gezien als uitwisselbaar met andere belangen. - We missen een krachtige visie op werkelijk duurzame landbouw. 31.2 Biodiversiteit en natuur verdienen beiden een zelfstandige plek als hoofdthema in de omgevingsvisie. 31.3 Verzocht wordt om geen mestvergisters toe te staan op bedrijventerreinen binnen de gemeente, en mestvergisting op het eigen bedrijf aan strenge regels te binden. 31.4 Actualisering van het LOP (loopt eind 2025 af) zou een bouwsteen moeten zijn voor de uitwerkingsagenda van de omgevingsvisie (zie hoofdstuk 8). 31.5 De werkgroep pleit ervoor om bij verbreding agrarische bedrijven hier iets tegenover te laten staan, bijvoorbeeld extensivering van de landbouw, overgaan op biologische kringlooplandbouw, of nieuwe natuur. 31.6 Omdat schaalvergroting ook tot intensivering kan leiden (intensieve akkerbouw percelen) vraagt dit aandacht bij uitwerking. 3.1 7 De werkgroep ziet geen reden om overal interessante plekken economisch te benutten. Recreatieve hotspots zijn om die redenen niet nodig. 31.8 Waarom worden sommige functies zo expliciet genoemd, is dit een voorschot op toekomstige ontwikkelingen?	blauwe pijl is weergegeven dat we willen monitoren en evalueren of doelen en ambities gehaald zijn. De conclusie dat kansen gemist worden is voor ons te vroeg gezegd. De gemeente gaat graag met partners aan de slag met uitwerking van de visie om daar ook samen van te leren. Als vervolgstap zal het LOP worden geactualiseerd en daar komt uitwerking van deze thema's aan bod. 31.2 In hoofdstuk 4 Het groen goud in Balans onder ambities en doelen (pagina 29) erkent de gemeente het belang van de natuurwaarden: biodiversiteit, leefgebieden en ecosystemen en de noodzaak deze in balans te brengen. 31.3 In de visie staat dat mestvergisters een mogelijkheid kunnen zijn voor boeren om te verbreden (en dus niet op bedrijventerrein). Aangegeven is dat het steeds maatwerk en een individuele afweging is op het past op de locatie. 31.4 Actualisering van het LOP wordt toegevoegd als belangrijke uitwerking van de visie in paragraaf 8.2. 31.5 In paragraaf 4.2 geven we aan dat verbreding mogelijk is, afhankelijk van de lokale situatie en dat het in balans moeten zijn met de omgeving. We zullen hieraan toevoegen dat een bijdrage geleverd moet worden aan verduurzaming van de bedrijfsvoering. 31.6 dit nemen we mee bij uitwerking van de visie.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	31.9 Belangrijker dan nieuwe wandelpaden is instandhouden en verbeteren van het huidige wandelpadennetwerk. 31.10 Een paragraaf over educatie en participatie wordt gemist. 31.11 Duurzaam bouwen wordt op pagina 52 gemist. Met een goed ontwerp kan al veel worden bereikt. De werkgroep ziet graag dat de gemeente dit stimuleert en faciliteert. 31.12 Op pagina 72: elk dorp een goede OV-verbinding staat dat de gemeente wil inzetten op het behouden van versterken van o.a. de openbaar vervoerverbinding naar (station) Mook-Molenhoek en naar Kleve. Heeft de gemeente al ideeën over de invulling van deze ambitie? 31.13 De biologische en chemische kwaliteit wordt ten onrechte niet genoemd als bodemkwaliteit die onder druk staat, terwijl deze ook achteruit is gegaan door bijv. bestrijdingsmiddelen, overbemesting, ammoniakdepositie. 31.14 Het tegengaan van dalend grondwater vraagt ook om het minder oppompen van grondwater op de stuwwal en in het bekken van Groesbeek. De omgevingsvisie mag hier helderder over zijn.	31.7 Omdat op dit moment geen initiatieven liggen voor nieuwe recreatieve hotspots en al ingezet wordt op op kleinschalige recreatie die past bij natuur en landschap wordt voorgesteld het toevoegen van 2 recreatieve hotspots (4^e bullit paragraaf 4.4) uit de visie te halen. 31.8 Soms worden functies expliciet genoemd om de visie meer concreetheid te kunnen geven en te laten zien wat bedoeld wordt. 31.9 het verbeteren van wandelpaden is inderdaad ook belangrijk maar niet belangrijker. 31.10 participatie en educatie worden in een nieuwe paragraaf in Hoofdstuk 8 opgenomen. 31.11 de gemeente stimuleert bij (her)ontwikkelingen duurzaam bouwen. Een verwijzing hiernaar ontbreekt in de omgevingsvisie. Om die reden voegen we duurzaam bouwen toe aan afbeelding 29 (Overzicht van aspecten die wij als gemeente belangrijk vinden bij toekomstige (woning) bouwontwikkelingen en gebruik bij de begeleiding en toetsing van initiatieven). 31.12 OV ligt primair bij de provincie. We gaan met hen in gesprek over deze ambitie. En in het vervolg wordt een programma mobiliteit opgesteld waarin dit onderwerp ook terugkomt. 31.13 dat de biologische en chemische bodemkwaliteit onder druk staat voegen we toe. 31.14 in de visie zal aandacht besteed worden aan de noodzaak tot minder oppompen van grondwater.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	31.15 Voor de Natura 2000-gebieden De Bruuk en Sint-Jansberg is schoon grondwater met zeer lage gehalten aan meststoffen van levensbelang, dit zijn tevens inzigtgebieden. De landelijke gestelde mestnormen zijn daarvoor onvoldoende. Deze inzigtgebieden zouden binnen de omgevingsvisie een aparte status dienen te krijgen om de mogelijkheden tot nieuw landgebruik daar te onderzoeken en stimuleren. 31.16 Hoe denkt de gemeente met een woningbouwlocatie voor 500 woningen dat deze woningen vooral de eigen bevolking ten goede komen? Berg en Dal hoeft niet en moet niet gaan bouwen voor Nijmegen.	31.15 de genoemde insteek voor inzigtgebieden leent zich om onderzocht te worden bij opstellen LOP. Indien blijkt dat zij een aparte status verdienen kan dit een nadere doorvertaling krijgen in regels. Wij benoemen de genoemde opgaven en ambitie voor de inzigtgebieden in H7. 31.16 De gemeente Berg en Dal bouwt voor de behoefte op de woningmarkt. Deze behoefte is lokaal en regionaal. Het exacte aantal woningen dat gebouwd wordt is van veel factoren afhankelijk en is in onderzoek. De omgevingsvisie loopt hier niet op vooruit.
32. Bewoner Jonkershof	32.1 Heroverweeg de ontsluiting van Groesbeek, evalueer en houd rekening met de geplande woningbouw en huidige verkeerssituatie. 32.2 Heroverweeg de grondpolitiek en maak strategische keuzes voor de toekomstige ontsluiting. Benader woningbouw, infrastructuur en leefbaarheid integraal. 32.3 Betrek bewoners actief bij besluitvorming over de ontsluiting en de gevolgen voor de leefomgeving.	32.1 Vanuit het project Lubertse Akkers zal de participatie worden opgepakt. De omgeving wordt betrokken in de planvorming. De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting of invulling van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. 32.2 Integraal benaderen van ontwikkelingen is uitgangspunt voor de gemeente. Bij invulling van concrete projecten worden de uitgangspunten en kaders uit de omgevingsvisie nageleefd. 32.3 in hoofdstuk 1 van de visie wordt ingegaan op het belang dat de gemeente ziet in het betrekken van bewoners en belanghebbenden.
33. Bewoners Cranenburgsestraat	33.1 Gevraagd wordt om de visie op het gebied van ontsluiting van Groesbeek serieus te heroverwegen en met een visie te komen die bijdraagt aan de leefbaarheid aan de Cranenburgsestraat.	33.1 Vanuit het project Lubertse Akkers zal de participatie worden opgepakt. De omgeving wordt betrokken in de planvorming. De omgevingsvisie doet

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	33.2 Met een goede aansluiting vanuit Hulsbroek naar Wylerbaan/Derdebaan wordt een fysiek “sterke” verbinding gerealiseerd met Nijmeegsebaan en Zevenheuvelenweg en dus met Nijmegen, die zo belangrijk is en blijft.	geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting of invulling van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. 33.2 Zie reactie bij zienswijze 33.1
34. IVN	34.1 IVN wil nogmaals de aandacht vragen voor het bestaande groen bij nieuwbouw in en aansluitend op bestaande dorpen, zoals in Leuth-Noord waarbij voor nieuwbouw in een ruim 50 jaar oude houtwal gedeeltelijk (26 bomen) gekapt moeten worden. 34.2 In de gemeente Berg en Dal liggen nog veel zandpaden en zandwegen, die zijn historisch, van een aantal gaat de geschiedenis terug tot de Middeleeuwen, waard om te behouden en beschermen en geen auto-of motorverkeer op toe te laten. Hierbij wordt gedacht aan de Zandbaan/Zandbaon, Biesseltsebaan en andere oude wegen/weggetjes, vaak op de grens van Gelderland en Limburg. 34.3 IVN Rijk van Nijmegen vindt het heel belangrijk dat er ook een programma komt op het gebied van natuur en landschap in samenhang met de spreiding van de recreatie en het natuurvriendelijker maken van de landbouwwarealen.	34.1 We voegen aandacht voor bestaand groen toe aan afbeelding 29 (Overzicht van aspecten die wij als gemeente belangrijk vinden bij toekomstige (woning) bouwontwikkelingen en gebruik bij de begeleiding en toetsing van initiatieven). 34.2 In de omgevingsvisie staat op vele plekken nut- en noodzaak voor een goed wandelnetwerk. Zandpaden maken hier in veel gevallen ook onderdeel van uit. Voor deze en alle andere wandelpaden is het van belang dat zij hun een recreatieve functie houden zonder beperkt te worden door autoverkeer. We voegen behoud en benutten historische zandpaden als aantrekkelijke wandelroutes toe aan paragraaf 4.4 en figuur 29. 34.3 In paragraaf 8.1 wordt opgenomen dat in de volgende fase het Landschapsontwikkelingsplan wordt geactualiseerd.
35. Bewoners Wylerbaan	35.1 Beperken van het aantal woningen: Het is wenselijk om het aantal woningen te beperken, zodat er geen hoogbouw plaatsvindt. Alleen grondgebonden woningen dragen bij aan een beter visueel resultaat en minder verstoring van het landschap. 3.5 2 Landschappelijke inpassing: De woningen zouden zo gepositioneerd moeten worden dat ze niet op de top van het terrein staan, waardoor ze minder zichtbaar zijn vanaf de Wylerbaan. Dit	35.1 Vanuit het project Lubertse Akkers zal de participatie worden opgepakt. De omgeving wordt betrokken in de planvorming. De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting of invulling van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	zou de visuele impact op het landschap verminderen en zorgen voor een betere integratie in de omgeving. 35.3 Ruime groenstrook en hoge bomen: Een brede groenstrook en de aanplant van hoge bomen rondom de nieuwe wijk zouden de overgang van de bebouwde omgeving naar het omliggende landschap verzachten, de biodiversiteit bevorderen en de visuele impact verder verminderen. 35.4 Geen ontsluiting richting Wylerbaan: Het is belangrijk om geen ontsluiting van de wijk naar de Wylerbaan te creëren. Dit zou namelijk de overlast voor bewoners vergroten en de verkeersdrukte verhogen, wat kan leiden tot meer verkeersongelukken. Bovendien zou het schadelijk zijn voor het omliggende landschap en natuur. 3.5 Gebruik van bestaande infrastructuur: De mogelijkheid om de nieuwe wijk aan te sluiten op de reeds bestaande rondweg bij de Linde zou de schade aan natuur en groenstroken beperken en tegelijkertijd de verkeersdrukte op de Wylerbaan verminderen.	35.2 Nieuwe plannen moeten zo goed mogelijk ruimtelijke ingepast worden. De omgevingsvisie biedt hier aanknopingspunten voor. Zie afbeelding 29 pagina 93 van de visie. 35.3 Zie de reactie onder 35.2 35.4 Zie de reactie onder 35.1 35.5 Bij nieuwe ontwikkelingen onderzoeken we of de bestaande wegenstructuur past bij de capaciteit van de weg(en). Indien nodig worden maatregelen getroffen om de verkeerssituatie te verbeteren en de veiligheid te vergroten.
36. Bewoners Wylerbaan en Derdebaan	36.1 Kies in plaats van 500+woningen voor minder en grondgebonden woningen geen hoogbouw). 36.2 Kies voor een landschappelijke inpassing waarbij de woningen niet zichtbaar op de heuvelkam komen te staan, zodat de woningen niet zichtbaar zijn vanaf de Wylerbaan. 36.3 Kies voor een ruime groenstrook en hoge bomen rondom de nieuwe wijk. 36.4 Kies niet voor ontsluiting van de wijk richting de Wylerbaan vanwege overlast voor bewoners en schade aan hun gezondheid en het landschap, de omgeving en de biodiversiteit.	36.1 Vanuit het project Lubertse Akkers zal de participatie worden opgepakt. De omgeving wordt berokken in de planvorming. De omgevingsvisie doet geen uitspraken over noodzakelijke ontsluiting of invulling van de te ontwikkelen locatie. Hiervoor is nader onderzoek nodig en participatie die plaatsvindt vanuit het project. 36.2 Nieuwe plannen moeten zo goed mogelijk ruimtelijke ingepast worden. De omgevingsvisie biedt hier aanknopingspunten voor. Zie afbeelding 29 pagina 93 van de visie.

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
		36.3 Zie de reactie onder 36.2 36.4 Zie de reactie onder 36.1
37. Bewoners Erlecomseweg	37.1 Graag wordt gezien dat toekomstig groenbeleid een referentie kiest die zich richt op een sterke toename van soorten (groen). 37.2 Er wordt aandacht gevraagd voor circulair terrein beheer door toepassen van groene reststromen om zo de bodemkwaliteit te verbeteren. 37.3 Helder beleid voor woning splitsing is wenselijk, voorbeeld is het “knooperf” uit Twente. 37.4 Op pagina 75 zou Streek op tafel ook een positief voorbeeld zijn. 37.5 Is de Stuwwal ook een spons zoals dat gesuggereerd wordt voor de polder, hoe ziet dit eruit? 37.6 Graag creëren van nieuwe plassen binnendijs uitsluiten, denk aan plan Ooijse Graaf. 37.7 Welke toekomstvisie ligt er voor de plassen bij Leuth, Erlecom en Kaliwaal	37.1 de gemeente Berg en Dal is een veelzijdige gemeente met op verschillende plekken verschillende natuurwaarden. Dat betekent dat referenties lastig te bepalen zijn. het bestaande LOP (Landschap Ontwikkeling Plan) loopt in 2025 af en zal worden geactualiseerd. In paragraaf 8.1 zal het LOP als op te stellen programma genoemd worden. In dit LOP kan een nadere verbijzondering van deelgebieden en hun natuur en landschappelijke kwaliteiten gemaakt worden. 37.2 in paragraaf 5.5 “<i>aantrekkelijke en duurzame werklocaties</i>” is het belang van werken naar een circulaire samenleving benoemd. Dit vraagt de komende jaren tijd om nader uitgewerkt te worden. 37.3 in paragraaf 5.1 wordt splitsen en delen van woningen en percelen benoemd, dit vraagt nadere uitwerking. 37.4 ook Streek op tafel is inderdaad een mooi voorbeeld van een succesvol initiatief. Beeld is toegevoegd (pag. 37). 37.5 In paragraaf 7.1 is in het groene kader toegelicht hoe de woorden blauwe motor en polders als sponsen uitgelegd worden. 37.6 Het creëren van water op binnendijkse locaties kan bijdragen aan verschillende doelen. Zoals verbinden van natuurgebieden, klimaatadaptatie, recreatie en toerisme. Insteek van de gemeente is dat het niet alleen het doel

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
		van zandwinning mag dienen. Dit uitgangspunt sluit aan bij figuur 29 dat: Overzicht van aspecten die wij als gemeente belangrijk vinden bij toekomstige (woning) bouwontwikkelingen en gebruik bij de begeleiding en toetsing van initiatieven; laat zien. 37.7 Er spelen rondom deze plassen verschillende ontwikkelingen waarbij het initiatief en zeggenschap bij verschillende partijen ligt. De gemeente neemt deel aan gesprekken over de gewenste ontwikkel richting van deze plassen. Beoordeling van plannen zal aan de hand van de in figuur 29 opgenomen aspecten die een rol spelen bij beoordeling van initiatieven plaatsvinden. Over deze ontwikkelingen zal participatie plaatsvinden en heeft de gemeenteraad belangrijke zeggenschap.
	37.8 Basiskwaliteit natuur ontbreekt bij begeleiding en toetsing van initiatieven	37.8 In de tabel komt natuur terug op verschillende plekken in combinatie met andere thema's. In de reactie bij 1 is aangegeven dat het LOP een nadere verbijzondering van deelgebieden en hun natuur en landschappelijke kwaliteiten gemaakt worden. Deze verbijzondering zal uiteindelijk vertaald moeten worden naar eisen ten behoeve van nieuwe ontwikkelingen.
	37.9 De tabel op pagina 60 (kansrijke hernieuwbare energiebron) geeft veel potentie aan. Plekken op de kaart aanwijzen zou hier een "drive" aan kunnen geven.	37.9 Om energiebronnen aan locaties te kunnen koppelen is onderzoek en participatie noodzakelijk. Voorkomen moet worden dat "drive" leidt tot weerstand.
	37.10 Welke visie is er voor alle (toekomstige) verlaten steenfabrieksterreinen langs de Waal in onze gemeente?	37.10 Op dit moment ligt er geen visie die expliciete kaders geeft voor (her)ontwikkeling van deze terreinen. Een visie voor alle terreinen of locaties afzonderlijk
	37.11 Er worden voor zowel de groene als rode ontmoetingsplekken mogelijkheden gezien in Erlecom.	

Zienswijze	Korte uiteenzetting	Reactie
	Er is geen duidelijkheid of wel of geen delfstoffen binnendijs gemijnd mogen worden.	vraagt om samenwerking, overleg en participatie met betrokken partijen en belanghebbenden. Opstellen van een gebiedsprogramma (hoofdstuk 8: uitwerking voor een samenhangend deelgebied) kan hiervoor een prima middel zijn. Onze inzet is om, welke ontwikkeling er dan ook komt, het verhaal van de steenfabriekresten bij een herontwikkeling (blijvend) te laten zien. 37.11 Dat is goed te weten. Keuzes over wat waar moet komen zal in samenwerking met bewoners Erlecom moeten gebeuren. 37.12 zie de reactie onder 37.6

Voorgestelde wijzigingen naar aanleiding ingediende zienswijzen

Een aantal zienwijzen leiden tot aanpassing van de omgevingsvisie. Hieronder zijn de aanpassingen weergegeven met verwijzing naar de zienswijze.

Zienswijze nr.	Tekst aanpassing
1.1	Het thema bereikbaarheid en verkeersveiligheid (bij nieuwe ontwikkelingen) voegen we toe in H6 duurzaam verbonden en in afbeelding 29. Bij nieuwe ontwikkelingen onderzoeken we of de bestaande wegenstructuur past bij de capaciteit van de weg(en). Indien nodig worden maatregelen getroffen om de verkeerssituatie te verbeteren en de veiligheid te vergroten
2.2	Omdat op dit moment geen initiatieven liggen voor nieuwe recreatieve hotspots en al ingezet wordt op kleinschalige recreatie die past bij natuur en landschap wordt voorgesteld het toevoegen van 2 recreatieve hotspots (4 ^e bullit paragraaf 4.4) uit de visie te halen.
4.1	In de visie zal op de visie kaart een icoontje aan de westzijde van de Horst worden opgenomen als beoogde woningbouwlocatie.
6.1	In de visie wordt aangegeven dat naast boerenbedrijven ook aangeven dat bedrijven bedoeld worden die werkzaam zijn in groen, grond en infra (paragraaf 4.2)
8.2	Dat de gemeente beeldkwaliteitseisen kan opleggen bij (her)ontwikkelingen ontbreekt inderdaad in de visie. Deze`~~~~~` mogelijkheid tot sturing zal benoemd worden op pagina 52 waar de voorwaarden voor sterke sociale en ruimtelijke samenhang waar woningbouwplannen een bijdrage aan leveren genoemd worden en in afbeelding 29.
8	We voegen ontwikkeling op het Reomie terrein toe aan de kaart.
8.4	De koude oorlog voegen we toe als belangrijk historisch verhaal van Berg en Dal (pag. 42) . Het thema 2 ^e wereldoorlog verbreden we naar “oorlog en vrijheid” waarmee ook een relatie wordt gelegd met het vrijheidsmuseum.
8.8	Locatie rode hart Kerstendal wordt weergegeven op de kaart als rode ontmoetingsplek.
16	Aan het lijstje van aandachtspunten en voorwaarden voegen we toe dat flora en fauna beschermd wordt.
21.1	De molens nemen we op in de visie waarbij het historische belang benoemd wordt maar ook de molenbiotoop en windvang. Ook aangeven op de kaart pagina 41.

Zienswijze nr.	Tekst aanpassing
21.2	Op pagina 40 passen we de zin “Als gemeente willen we zoveel mogelijk samen met de samenleving werken aan het zichtbaar en beleefbaar maken van ons erfgoed. “ aan naar: “Als gemeente willen we zoveel mogelijk samen met de samenleving zorgen voor en werken aan het zichtbaar en beleefbaar maken van ons erfgoed.”
22.2	Het bestaande LOP (Landschap Ontwikkeling Plan) loopt in 2025 af. In paragraaf 8.2 zal het LOP als op te stellen programma genoemd worden.
22.7	De tekst in de visie wordt aangepast naar: “religie en devotie”.
22.8	Inzet van de gemeente is dat we dergelijke situaties willen voorkomen. De tekst wordt daarom aangepast in: “dat willen we in de toekomst voorkomen”.
24.1	Als onderdeel van de sturingsfilosofie voegen we samenwerking met partners toe. Dat doen we in hoofdstuk 2 en we voegen in hoofdstuk 8 een extra paragraaf toe over de nauwe samenwerking, als middel om uitwerking te geven aan de visie.
28.5	Aan de tekst wordt toegevoegd dat we voldoende stilte belangrijk vinden. Niet alleen is dit voor de natuur van belang maar ook voor onze inwoners. In onze gemeente leidt met name verkeer tot geluidsoverlast. In de uitwerking van deze visie kijken we naar maatregelen om de overlast van verkeer te verminderen.
29.1	Conform de bestaande structuurvisie Groesbeek zal Hulsbeek fase 2 als te ontwikkelen bedrijventerrein locatie opgenomen worden. Hierbij wordt ook gezocht naar inpassing van woonwagendplaatsen waarover al eerder gecommuniceerd is naar omwonenden en de gemeenteraad.
31.5	In paragraaf 4.2 geven we aan dat verbreding mogelijk is, afhankelijk van de lokale situatie en dat het in balans moeten zijn met de omgeving. We zullen hieraan toevoegen dat een bijdrage geleverd moet worden aan verduurzaming van de bedrijfsvoering.
31.10	Participatie en educatie worden in de nieuwe paragraaf in Hoofdstuk 8 opgenomen.
31.11	De gemeente stimuleert bij (her)ontwikkelingen duurzaam bouwen. Een verwijzing hiernaar ontbreekt in de omgevingsvisie. Om die reden voegen we duurzaam bouwen toe aan afbeelding 29 (Overzicht van aspecten die wij als gemeente belangrijk vinden bij toekomstige (woning) bouwontwikkelingen en gebruik bij de begeleiding en toetsing van initiatieven).
31.13	Dat de biologische en chemische bodemkwaliteit onder druk staat voegen we aan de visie toe.

Zienswijze nr.	Tekst aanpassing
31.14	In de visie zal aandacht besteed worden aan de noodzaak tot minder oppompen van grondwater.
31.15	Wij benoemen de genoemde opgaven en ambitie voor de inrijgebieden in H7.
34.1	We voegen aandacht voor bestaand groen toe aan afbeelding 29 (Overzicht van aspecten die wij als gemeente belangrijk vinden bij toekomstige (woning) bouwontwikkelingen en gebruik bij de begeleiding en toetsing van initiatieven).
34.2	We voegen behoud en benutten historische zandpaden als aantrekkelijke wandelroutes toe aan figuur 29 en paragraaf 4.4.
37.4	ook Streek op tafel is inderdaad een mooi voorbeeld van een succesvol initiatief. Beeld is toegevoegd (pagina 37).

Ambtshalve wijzigingen

Naast de voorgestelde wijzigingen aan de visie op grond van de ingediende zienswijzen, zijn de volgende ambtshalve wijzigingen doorgevoerd.

- De figuren waarop grondwaterstromen zijn weergegeven (p. 82-83) worden in overeenstemming gebracht met de feitelijke situatie. Dit betekent aanpassing van een aantal lijnen en weergegeven stromingen.
- De provincie gaat dit jaar een OV-verkenning opstarten voor de N325. Op deze weg staan regelmatig wachtrijen richting het Keizer Traianusplein waar ook de bus last van heeft. De gemeente Berg en Dal zoekt samen met gemeente Nijmegen en provincie naar oplossingen.
- Op blz. 68 staat in de rechter kolom per abuis het STOM-principe. Dit passen we aan.
- De UNESCO zone voor de Holdeurn wordt opgenomen in de visie.